

СТАН ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

**КОРЖЕНІВСЬКА Н.А., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

У статті проаналізовані теоретичні підходи до трактування категорій «продовольча та економічна безпека», здійснено огляд стану зерновиробництва регіону, позитивний розвиток якого є гарантією забезпечення продовольчої стабільності країни.

The article analyzed the theoretical approaches to the interpretation of the category "food and economic security," by inspection of grain region, the positive development of which is the guarantor of ensuring food stability.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Забезпечення населення продуктами харчування є першочерговим завданням будь-якого організованого суспільства. Стабільний розвиток продовольчих ринків країни, зокрема зернового, в умовах реформування аграрного сектору, забезпечення якісними продуктами харчування завжди є пріоритетними у формуванні економічно розвинутої держави. Дослідження як теоретичних, так і практичних сторін питання зміцнення зернового ринку, покращення його кон'юнктури, поглиблення експортної орієнтації галузі та як наслідок посилення продовольчої безпеки країни визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання продовольчої безпеки та її зміцнення завжди були у центрі уваги вчених різних галузей наукових досліджень. Багато уваги присвячено досліджуваній тематиці у працях В.Т. Александрова, Ю.Д. Білика, В.І. Бойка, О.В. Воронянської, Т.Г. Гайдука, М.М. Карамана, В.О. Клюкача, І.І. Лукінова, П.М. Макаренка, В.А. Носенка, Ю.Ф. Терещенка, В.Г. Орехівського, В.Я. Плаксінка, П.Т. Саблука, О.О. Сторожука, Л.М. Худолій, О.М. Шпичака та інших. Проте мінливість економічної ситуації, нові підходи до розуміння безпеки регіону, перехід на нові та повернення до існуючих методів регулювання продовольчих ринків потребують подальших наукових досліджень з питань розвитку та підвищення ефективності зернового господарства, забезпечення подальшого зміцнення продовольчої та економічної безпеки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є оцінка теоретичних підходів до трактування категорій «продовольча та економічна безпека», огляд стану зерновиробництва Хмельницької області, позитивний розвиток якого є гарантією забезпечення продовольчої стабільності країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відразу зазначимо, що зернопродуктовий підкомплекс АПК традиційно відноситься до найбільш досліджуваних теоретиками і практиками об'єктів. Питання економічної та продовольчої безпеки також привернули немало уваги, про що свідчать чисельні наукові публікації на фундаментальні дослідження. Проте, на нашу думку, не дивлячись на таку популярність досліджень завжди є місце для пошуку та наукових напрацювань. Україна має надзвичайно сприятливі агрокліматичні умови для виробництва зерна. Тому зерновиробництво за таких умов завжди буде пріоритетним у сільськогосподарському виробництві.

Під час зернової кризи 2003 року, яка виникла внаслідок ажіотажу навколо проблеми дефіциту зерна, багато науковців, практиків та урядовців заговорили про продовольчу безпеку. Заходи, прийняті з метою вирішення даної проблеми, полягають у проведенні моніторингу зернового ринку з метою визначення точної кількості зерна, яке знаходиться як у товаровиробників, так і в інших суб'єктів. [1]

У міжнародній практиці поняття «продовольча безпека» є офіційно прийнятим. Експерти Продовольчої сільськогосподарської організації (ФАО) оцінюють стан продовольчої безпеки світу за обсягом перехідних (до наступного урожаю) світових запасів зерна та рівнем його виробництва в середньому на одну людину.

На думку Басюркіної Н.Й. продовольча безпека країни означає, що національна економіка та її найбільший сектор не відчуває тиску з боку імпорту. Сьогодні у великих містах 60-70% продовольства забезпечується за рахунок імпорту.[2, с. 91] Продовольчу безпеку можна також визначити як такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток.

В Україні правовою основою продовольчої безпеки є Конституція України [3], де сказано, що основними функціями держави є захист її суверенітету та забезпечення економічної безпеки. Зерновий сектор економіки України є традиційно стратегічною, експортно-орієнтованою галуззю, здатною забезпечити продовольчі

потреби не лише держави, але і за своїми потенційними обсягами виробництва впливати на світову продовольчу безпеку.

Проблема забезпечення продовольчої безпеки населення стала предметом активного розгляду світовим співтовариством у зв'язку із соціально-економічними процесами в країнах, що розвиваються. За останні роки рівень продовольчої безпеки України знизився до критично небезпечної межі. За калорійністю та якісним складом раціону харчування Україна перейшла від рівня розвинених країн (3300-3800 ккал) до межі продовольчої безпеки (2500 ккал), а за споживанням протеїнів тваринного походження опинилася нижче цієї межі. Трудовий аграрний потенціал використовується з низькою ефективністю, а продуктивність праці в аграрному секторі має сталу тенденцію до зниження, її рівень в 10 разів нижчий за відповідні показники розвинених країн. [4]

Без розвитку зернового виробництва неможливо спеціалізувати економічні райони на виробництві технічних культур, продукції тваринництва, розвивати інші галузі рослинництва. Тому ця галузь займає найбільшу питому вагу в посівах сільськогосподарських культур. Багато зернових культур вирощують як сировину для виробництва спирту, крохмалю та іншої продукції.

Зерно добре зберігається, тому особливе значення має для створення державного резерву продуктів і кормів. Більшість видів сільськогосподарської продукції, призначеної для реалізації, а також ту, що залишається у господарстві, доводять до певних кондицій. Зокрема зерно після зберігання підсушують і доочищують. Продукція, яка залишається для внутрішньогосподарських потреб, вимагає належних умов зберігання, що запобігає її втратам.

За валовими зборами усі регіони Хмельницької області можна поділити на чотири групи. Зона лісостепу та степу: Харківська, Полтавська, Дніпропетровська, Вінницька, Одеська області. Друга група Черкаська, Кіровоградська, Київська, Запорізька, Миколаївська, Сумська, Херсонська, Донецька, Чернігівська області. Третя група: Хмельницька, Луганська, Тернопільська, Житомирська області та Автономна республіка Крим. Четверта група є найменшими виробниками зерна, це Рівненська, Львівська, Волинська, Чернівецька, Івано-Франківська та Закарпатська області.

Розглянемо виробництво зернових культур у Хмельницькій області за їх видами у таблиці 1.

Збирання врожаю сільськогосподарських культур в усіх категоріях господарств Хмельницької області за 2012 рік

	Валовий збір		Зібрана площа		Урожайність	
	тис. ц	у % до 2011р.	тис. га	у % до 2011р.	ц з 1 га зібраної площі	збільшення, зменшення (-) до 2011р.
Зернові та зернобобові культури ¹ – всього	27124,0	124,4	600,7	111,0	45,2	4,9
у тому числі						
пшениця	9156,8	94,4	228,4	97,6	40,1	-1,3
ячмінь	4106,3	118,2	119,8	104,7	34,3	3,9
кукурудза на зерно	12655,7	167,4	183,2	153,4	69,1	5,8
Соняшник на зерно ¹	733,3	112,5	40,1	112,3	18,3	–

¹ У вазі після доробки.

Як показують дані табл. 1, порівняно з 2011р. загальний валовий збір зернових і зернобобових культур (2,7 млн. т) збільшився на 24,4%, що зумовлено як розширенням площі збирання (на 59,4 тис. га, або 11,0%), так і збільшенням урожайності зернових культур з 1 га (на 4,9 ц, або 12,2%). Із загального обсягу одержано продовольчих культур – 1,0 млн. т (36,0%), фуражних зернових – 1,7 млн. т (64,0%).

Сільськогосподарськими підприємствами вироблено 2,4 млн. т зерна, що на 27,5% більше, ніж у 2011р., господарствами населення – 0,3 млн. т (на рівні попереднього року). Урожайність зернових культур порівняно з 2011р. збільшилася в аграрних підприємствах на 5,2 ц, або 12,6% (по 46,5 ц з 1 га), у господарствах населення – на 2,2 ц, або 6,2% (по 37,5 ц з 1 га).

У 2012р. значно кращий, ніж у 2011р., зібрано врожай культур зернової групи: кукурудзи на зерно – 1265,6 тис. т (у 1,7 раза більше), вівса – 33,3 тис. т (у 1,6 раза), ячменю – 410,6 тис. т (на 18,2%), гречки – 35,8 тис. т (на 18,1%), що зумовлено, насамперед, підвищенням їхньої врожайності.

У всіх категоріях господарств урожай соняшнику на зерно збільшився порівняно з 2011р. на 12,5% (становив 73,3 тис. т), що зумовлено розширенням площ його збирання (на 4,4 тис. га, або

12,3%). [5]

Щодо товарної структури зовнішньої торгівлі області зерновими культурами існує позитивний баланс. Так, експорт зернових у 2012 році склав 50947,0 тис. дол. США, що склало 164,5 % до 2011 року та 11,1 % до загального обсягу, тоді як імпорт за відповідний період склав лише 3972,8 тис. дол. США (24,7% до 2011 р. та 0,7 % до загального обсягу). Таким чином Хмельницьчина вносить певний вклад у забезпечення як продовольчої, так і в цілому економічної безпеки нашої держави.

Граничним значенням індикатора достатності запасів зерна у державних ресурсах, котрий визначається як співвідношення між обсягами продовольчого зерна в державному продовольчому резерві та обсягами внутрішнього споживання населенням хліба і хлібопродуктів в перерахунку на зерно, вважається рівень 17%, що відповідає 60 дням споживання. [6]

Одним із головних показників, який засвідчує стан продовольчої та економічної безпеки є виробництво зерна в розрахунку на душу населення. За даними Головного управління статистики у Хмельницькій області чисельність населення Хмельницької області у 2012 році становила 1317,1 тис. осіб. Показник виробництва зерна на душу населення в області становив 2059 кг, що на 12,8% більше ніж у середньому по Україні.

Висновки. Стратегія розвитку АПК України має бути підпорядкована ефективному забезпеченню потреб населення в продуктах харчування та реалізації експортного потенціалу регіонів. Зернопродуктовий підкомплекс вирішує головне завдання продовольчої безпеки та дозволяє оптимістично формувати економічну стратегію розвитку аграрного потенціалу Хмельницької області.

Література.

1. Електронний ресурс. Зернова проблема як складова забезпечення продовольчої безпеки регіону. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2009_141/09sgm.pdf, вільний.

2. Басюркіна Н.Й. Забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації економіки України / Н.Й.Басюркіна // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць – Вип. 29. – Одеса: вид.-во ОДЕУ, 2008. – С. 89-98.

3. Конституція України // ВВР України. – 1996. - № 30.

4. Рибчинський Р. Стан та перспективи розвитку борошномельної

галузі в Україні //Хлібопродукти -2008. №2.

5. Електронний ресурс. Головне управління статистики у Хмельницькій області. – Режим доступу: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm>, вільний.

6. Електронний ресурс. Сидоренко О. Продовольча безпека України неможлива без державного регулювання АПК. – Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/216-prodovolcha-bezpeka-ukrayini-nemozhлива-bez-derzhavnogo-regulyuvannya-apk.html>, вільний.